

SZAPOLYAI JÁNOS ERDÉLYI VAJDA KEMÉNY KÉZZEL VERTE LE A CSÍKI ÉS A GYERGYÓI FELKELÉST

Birtokkisajátítással büntetett székely lázadók

A Szapolyai János erdélyi vajda által kemény kézzel leverett székely lázadások fővesztéssel és birtokkisajátításokkal jártak. A mohácsi vész után a János királlyá választott erdélyi vajda békülékenyebb politikát folytatott a székelyekkel.

→ DR. GARDA DEZSŐ

(folytatás 47. lapszámunkból)

Szapolyai János számára ismeretlenek voltak az erdélyi társadalmi viszonyok, főképpen a székely szabadságjogok. Erdélyi vajdaként és székely ispánként nem vette fi gyelembe a székely jogrendszert. A gyalogokat és lófióket jobbágyoknak tekintette. 1510. novemberi kinevezése után tört ki a csíki és a gyergyói főemberek elleni lázadás, akik a vajda szolgálatában visszaéltek hatalmukkal. Szapolyai János nem vonta le az 1510 végén kitört felkelések tanulságait, és továbbra is zsarnoki módon viszonyult a székelységhez. Ez vezetett el az 1519–1521 közötti székely lázadáshoz.

Székely főurakkal szövetséges erdélyi vajda

1519. január jában a hét székely szék gyűlést hívott össze Székelykeresztúrra a vajda elleni összefogás jelszavával, ahol felszólították Torda vármegye nemességét, hogy a közöttük fennálló írott kötelezettség értelmében gyűljenek össze Tordán. A székelyek 1519 tavaszán lázadtak fel. A mozgalom központja ismét Csík és Gyergyó volt. A lázadás leverésére Szapolyai János Budáról jött Erdélybe hadaival. Június közepén Székelyudvarhelyről levelet küldött Brassó város tanácsához: a Csíkban dúló lázadás leverésére 300 lovast és 50 puskás gyalogot kért segítségül. Szapolyai a király nevében szólította fel a szász várost segélynyújtásra, úgy állítva be az eseményeket, mint ha a székely felkelés nem ellene, hanem a király ellen irányulna.

Június végén Szapolyai a barcasági Prázmáron táborozott és ide gyűltek össze részben az ő pártján álló székely főrendiek is, hogy a felkelők ellen szervezkedjenek. A vajda szerződést kötött velük, hogy a jövőben minden székely pártütést és lázadást közös fellépéssel akadályoznak meg. Eldöntötték, hogy a felkelők fejüket s javait is elvesztik, családjaikat pedig kiűzik Székelyföldről. Csak a vajda és a székely főurak kegyelmezhetnek meg bárkinek. A prázsmári határozat és egyezség betartását azokra nézve is kötelezőnek tartották, akik a gyűlésen nem vettek részt.

A Lázár-kastély Szárhegyen: a székely felkeléseket támogató főnemesek többször is kegyvesztetté váltak

Kivégzett lázadók

A székely főrendiek egy részével és a szász székek támogatásával Szapolyai Jánosnak rövid időre sikerült elfojtani a székelyek lázadását, azonban Budára való távozása után 1520 ja nuárjában újra kitört a felkelés. A csíkiakhoz csatlakoztak a há romszéki közszékelyek is, akik a vajdával szövetséges áruelő főrendieket kiűzték a székelyekből, birtokaikat és házaikat feldúlták. A menekülő főurakat Brassó város tanácsa fogadta be. A brassóiak támogatták a Szapolyai-párti székely főrendieket a székely felkelés leverésének megszervezésében. A lázadók azonban legyőzték az ellenük in dúló

→ Szapolyai Jánosnak a székelyekhez kötődő viselkedése alapjaiban változott meg a mohácsi csata után. A királlyá választott erdélyi vajda rájött arra, hogy uralkodói hatalma megtartásához a székelyek katonai erejére is szüksége van.

alvajda seregét, és Udvarhely felé vették útjukat, hogy az ottani felkelőkkel egyesüljenek. A vajda váratlanul visszatért Erdélybe és csapatait Udvarhelyen vonta össze. A lázadók a Homoród völgyében gyülekeztek. Az ütközetre Daróc és Homoródszentpál között került sor. A véres csatában mindkét részről sokan életüket veszítették, de végül a túlerőben lévő Szapolyai János seregei győztek. A vajda a felkelők elfogott vezetőit kivégeztette, akiket pedig nem tudott elfogadni, vagyonukat elkoboztatta, és párthíveinek adományozta.

A megbüntetett Lázár család

A lázadás 1520 decemberében ismét kitört. Szapolyai Jánosnak csak 1521 februárjában sikerült levernie a felkelést. A vajda a februári marosvásárhelyi gyűlésen száműzetéssel és vagyonel-

kobzással büntette a lázadókat. A felkelés végleges leverését bizonyítja az a tény, hogy Brassó tanácsa február végén a székely felkelés leverésére nek hírére köszönetét fejezte ki a vajdának.

A székely felkelések során Lázár Ferenc és Lázár János főurakat a felkelők vezéralakjaiként tartották számon. A Lázár család tagjainak szerepvállalását jelzi az is, hogy Csík és Gyergyó volt a lázadás központja. Ezt használta ki Marosszéken Tóth Miklós fia, János, aki a vajda és az alvajda segítségével megpróbálta visszaszerezni benefalvi jobbágyságait. Próbálkozásukat siker koronázta.

1519. szeptember 5-én Székelyvásárhelyen Szapolyai János Barabási Lénárt alvajdájával és Marosszék tizenkét esküdt szék bírójával Benefalva szabad székely lakosait Tóth Miklós fiának, Jánosnak a jobbágyaivá süllyesztette ítéletében. Lázár János és Lázár Ferenc apja, Lázár András a székely nemzetgyűlésen támogatta a jobbágysorba került benefalviak szabad státusának visszaszerzését. Ezért, illetve a székely felkelésben játszott szerepükért a vajda törvényszéke hűtlenségi bűnben fej- és jószágvesztésre ítélte őket. A Lázár család Kisfalud birtoka esetében a jószágvesztés a helység határának Székelyvásárhely felé eső fele részére vonatkozott. Szapolyai annyira tartott a Lázár családtól, hogy a felkelés végső leveréséig ezt a birtokrészt nem merte odaadományozni senkinek. 1521. február 18-án ezt Szentgyörgyi Tóth János, néhai Miklós fia és örökösei kapták meg. A kiváltságlevelét szerint a két Lázár testvért székelyek házaiknak a fölégetése és széthányása miatt marasztalták el örökös hűtlenségben.

Birtokvesztés, majd kiegyezés

Szapolyai Jánosnak a székelyekhez kötődő viselkedése alapjaiban változott meg a mohácsi csata után. A királlyá választott erdélyi vajda rájött arra, hogy uralkodói hatalma megtartásához a székelyek katonai erejére is

szüksége van. Változás állt be Lázár Ferencnek és Lázár Jánosnak az uralkodóhoz való viszonyulásában is. Lázár Ferenc a mohácsi vész után egy ideig János király

Az 1526-ban királlyá választott Szapolyai János erdélyi vajda később kibékült a székelyekkel

pártján állt, ezért Erdélyben több jószág is tulajdonába került. Királyi adományként megkapta Vécs várát, a tekei birtokot és Szászkerkedet, 1528-ban pedig az övé lett a Komárom megyei Bikal jószágja is. Felesége, a szászfülpösi Bykli Katalin révén Lázár Ferenc birtokai Szászfülpösre is kiterjedtek.

A jelentős birtokadományozások ellenére a szárhegyi főember 1528-ban Ferdinánd ellenkirály oldalára állt, amit a Habsburg ellenkirálynak az erdélyi három nemzetbeli párthívei legfőbbjeihez, Bethlen Elekhez, Pempflinger Márkhoz és Lázár Ferenchez írt levele bizonyít. Ebben tudatja, hogy erdélyi vajdává nevezte ki Perényi Pétert.

Szapolyai Jánostól való elpártolásáért 1529-ben Báthory István

erdélyi vajda – aki időközben Erdély nagy részét visszafoglalta Szapolyai részére – elfogatta a szárhegyi főembert. Lázár Ferenc elvesztette Székelyföldön kívüli birtokainak egy részét, köztük a vécsi kastélyt is. Ezt János király 1529. július 22-én Lippán kelt adománylevelében Ártándi Pál máramarosi főispánnak és testvérének adományozta.

Lázár Ferenc később János királytól mégis kegyelmet kapott. 1536. március 27-én Szapolyai arra utasította a kolozsmonostori konventet, hogy Gyergyai Lázár Ferencet iktassa be a felségsértő Harinai Farkas tól a Kolozs vármegyei Akna nevű helységben elkobzott részjóságba. Ennek ellenére 1536-ban Majlád István – János király erdélyi vajdája – mégis elfogatta Lázár Ferencet, és 1536. április 24-én lefejeztette. A szárhegyi főember kivégzése gyergyói, csíki és kászoni birtokaikat testvére, szentannai Lázár János örökölte, aki bár Marosszéken lakott, megkapta Csík-, Gyergyó- és Kászonszék királybíróságát is.

Ebben az időszakban igen gyakori volt Erdélyben János király és Ferdinánd párthívei között a jószágok elfoglalása és fegyveres erővel történő visszavétele. Ennek az állapotnak akart véget vetni 1534 őszén a János király által összehívott erdélyi országgyűlés. Az elfogadott határozatok értelmében a két király közötti harcok alkalmával elfoglalt jószágokat – mindenkinek, még a hűtlenségnek is – vissza kellett szolgáltatni. Az 1534-es évi törvények alapján és János király kegyelemlevelében bízva Lázár Ferenc és Lázár János 1535 elején a Szentgyörgyi Tóthoktól visszafoglalta Kisfaludot törvényes székely örökségként.

(folytatjuk)